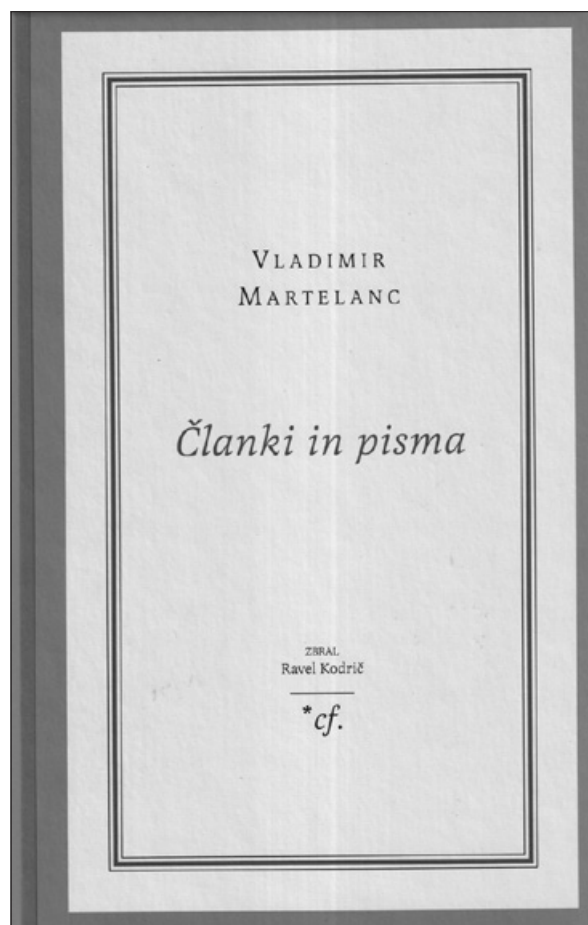

Kosovelov prijatelj, Gramscijev tovariš

Vladimir Martelanc: Članki in pisma. (Ur.) Ravel Kodrič, Amelia Kraigher. Ljubljana: Založba cf*, 2023. 742 strani.

Vladimir Martelanc (1905–1944), poklicno ga lahko označimo kot časnikarja in urednika, literarni zgodovinarji ga omenjajo kot zaslužnega za prodor avantgardnih literarnih smeri na Slovensko po prvi svetovni vojni, prav tako velja pri nas za utemeljitelja marksistične literarne kritike. Njegovo življenje so tragično zaznamovali vsi trije veliki totalitarni sistemi dvajsetega nasilja.

Rodil se je v Trstu, po maturi se je vpisal na študij na Dunaju, kjer je prišel v stik z dunajsko podružnico Kominterne. Bil je dober prijatelj Srečka Kosovela, skupaj z njim in drugimi slovenskimi primorskimi literati so se intenzivno zanimali za domačo in tujo avantgardo, Martelanc pa je pisal predvsem o marksizmu in kakšno je njegovo mesto v povezavi z umetnostjo. Prav tako je veliko razmišljal in pisal o domači in evropski politiki, intenzivno je opozarjal na položaj Slovencev v vseh državah, kjer so se znašli po prvi svetovni vojni. Po vrnitvi v Italijo je delal v sovjetskih diplomatskih predstavništvih, v tem času je sodeloval z vodilnim takratnim italijanskim politikom leve smeri, Antoniom Gramscijem. Leta 1928 ga je kot ilegalnega aktivista Komunistične partije Italije aretirala tajna fašistična policija (OVRA) in ga izpustila pod obljubo, da bo na Dunaju vohunil zanj (to obljubo je dal s figo v žepu). Svoj dogovor je partijskim tovarišem razkril, a so ga vseeno izločili iz svoje skupnosti. Nekaj časa je bival v Moskvi, a mu je Kominterni zaradi že omenjenega domnevnega sodelovanja s policijo v Italiji bivanje tam prepovedala. Leta 1937 se je poskušal vrniti v domače kraje, a so ga v Franciji aretirali in predali italijanskim oblastem.

Bil je zaprt in po kapitulaciji Italije izpuščen. Leta 1944 so ga internirali nacisti, najprej je bil zaprt v Dachau, potem pa v taborišču Natzweiler (kot pozneje Boris Pahor). Za Martelanca je bilo alžasko taborišče usodno.

Ravel Kodrič je z zbranim gradivom opozoril na zanimivo ime slovenske politične in literarne zgodovine. Knjiga je plod dolgoletnega raziskovalnega dela, ki Martelanca predstavlja poglobljeno, natančno in iz več zornih kotov. Poleg predstavitev življenjske poti in publicističnega dela tržaškega intelektualca, je Kodrič zbral in kritično obdelal njegove literarnokritične in poetološke spise, programske in družbenopolitične razprave in članke ter izbor fotografij in pisem. Knjigo naj torej v roke vzame vsak, ki ga zanima pogled na burno (tako na politični kot na umetnostni sceni) dobo med obema svetovnima vojnama.

Urh Ferlež